

La Biblioteca Víctor Balaguer, més nacional que mai

Amb l'arribada, a partir del 2012, del valuós llegat Joaquim Molas, la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú ha reforçat el seu caràcter d'equipament nacional.

La idea de Montserrat Comas Güell, directora de la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú —“un equipament nacional fora de Barcelona”— s'ha reforçat de manera espectacular amb el llegat Joaquim Molas. L'historiador de la literatura catalana dels segles XIX i XX, desaparegut el passat 16 de març als 84 anys d'edat, va decidir dipositar-hi la seva monumental biblioteca particular, conjuntament amb el seu fons personal literari i de recerca, i ja hi disposen d'un espai propi.

Els primers volums dels més de vint mil que va aplegar el doctor Molas van arribar a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer en vida de l'estudiós, gairebé la meitat, uns deu mil. Un cop d'ull als primers exemplars catalogats és un cop d'ull a la biblioteca d'un lector especialment interessat en la producció editorial catalana del segle XX, amb accés, per raons professionals, a col·leccions com-

pletas, en especial les de l'editorial on va col·laborar més anys, Edicions 62, i també accés freqüent, apassionat, a les llibreries de vell. Una fotografia als prestatges de la sala Molas és una fotografia de la història editorial catalana, sobretot, de la postguerra. La part corresponent a les avantguardes i a la literatura popular del segle XIX és la que va voler tenir a l'abast en vida, i ara es començarà a traslladar a Vilanova i la Geltrú.

D'ençà de 1884, amb la constitució de la biblioteca museu per Víctor Balaguer, s'ha anat construint un dipòsit —avui, en la terminologia digital, se'n diria repositori— que ha esdevingut fonamental per a la història cultural de Catalunya tant des del vessant artístic com documental, ens diu Montserrat Comas. “No hi ha cap altre equipament capaç de proporcionar, simultàniament, informació sobre política, literatura, art o etnografia mitjançant tota mena de tipologia documental, d'ob-

jectes artístics a documents bibliogràfics”, considera.

Sumant llegats. La Biblioteca Museu Balaguer, en el transcurs de la història, ha anat sumant llegats que han forjat una sòlida base de treball. A la inicial de Víctor Balaguer, s'hi van afegir alguns altres de tan notables com el de Lluís Plandiura (Llegat 1956), el del nonat Museu d'Art Contemporani dels anys seixanta a la Cúpula Coliseum de Barcelona o els arxius d'Enric-Cristòfol Ricart, Eduard Toldrà o Joan Magriñà.

“Amb l'arribada de l'extraordinari llegat de Joaquim Molas, deixant a banda els grup de llibres i documents del XIX —diu Montserrat Comas— es completa el ventall documental per al segle XX perquè el gruix de la biblioteca de Joaquim Molas està format per bibliografia i documentació del període de les avantguardes catalanes i europees. Això vol dir que, al llistat de noms destacats que ja formen part del fons balaguerià (Rusiñol, Casas, Fortuny, Saura, Narcís Oller, Joan Miró, Toldrà, Ricart, etc.), podem comptar a partir d'ara amb manuscrits de Mercè Rodoreda, Llorenç Villalonga, Joan Fuster o Salvador Espriu als quals cal afegir els que formen l'arxiu personal de Joaquim

Molas mateix: correspondència, conferències, estudis, etc.”.

És per tot això, pensa la directora de la biblioteca, que es pot establir un cert paral·lelisme quant a transformació cultural de la ciutat de Vilanova i la Geltrú, entre la fundació de la Biblioteca Museu Balaguer per Víctor Balaguer i la donació de Joaquim Molas. El volum de les dues donacions és equivalent.

“Queda ben palès –afegeix– que, sumades, les dues biblioteques, la de Víctor Balaguer i la de Joaquim Molas, esdevenen complementàries i converteixen la Biblioteca Museu Balaguer en un centre de referència per a la literatura i la cultura catalana i forastera. Un centre, en definitiva, per al treball.”

L'acte de reconeixement. En l'acte protocol·lari de reconeixement a Joaquim Molas i Batllori en agraïment a la donació de la seva biblioteca i arxiu personal, celebrat a Vilanova i la Geltrú el 25 d'octubre del 2012, el filòleg Josep M. Domingo, professor de la Universitat de Lleida, va arrencar el perfil del seu mestre amb la pregunta que els nombrosos deixebles de l'erudit es fan: “Seria possible pensar la nostra contemporaneïtat sense la feina de Joaquim Molas?”. Una feina que Domingo va qualificar “d'obstinada, duradora, ingent, de crític, d'agitador, de conspirador, d'editor, d'estrateg, de professor, d'acadèmic, d'escriptor. En definitiva de lector”.

El professor Domingo va descriure el procés de gestació de la biblioteca i arxiu personal de Joaquim Molas a partir de tres eixos: la influència familiar; la carrera de lletres i la Guerra Civil, a partir dels quals la trajectòria de Molas trobava la clau de volta de la seva pròpia construcció vital i acadèmica sorgida “de l'airoso negociació entre el projecte d'història pròpia i les circumstàncies heretades”.

El resultat, al marge d'altres aspectes igualment destacables, es manifesta per diferents vies, va dir el professor de Lleida: el seu paper central en el que s'ha anomenat el *seixantisme*, un veritable moviment de renovació integral de la cultura del país, sota aquella estimulació consigna doble de la “presa de consciència històrica” i l'afany de “conèixer la realitat” immediata; el de l'exercici de pont intergeneracional i, finalment, “el seu protagonisme en la configuració de l'actual cultura literària del país, exercit com

El fons Molas està format per 22.000 volums més 65 caixes i 41 lligalls de material divers

a crític, editor, historiador de la literatura o com a professor de vast i fructífer mestratge al llarg de quatre dècades”.

En aquella mateixa sala on es va celebrar l'acte, ell amb Xavier Fàbregas i Montserrat Roig hi va passar hores remenant cartes i altres papers. “Ell mateix, en diferents ocasions, hi havia fet conferències. Els vincles emocionals van tenir el seu paper. La institució li era d'alguna manera familiar, va reconèixer”, diu Montserrat Comas.

El llegat Molas. El llegat de Joaquim Molas està format per tres grans blocs, la biblioteca, l'hemeroteca i l'arxiu. El primer el constitueixen 22.000 volums, més 65 caixes amb fullets i altre material menor i 41 lligalls/caixes amb material divers. Pel que fa a manuscrits, hi ha cartes de J. Verdager, E. Morera, A. Gual i A. Rovira i Virgili, entre d'altres, i escrits originals de Salvador Espriu, Llorenç Villalonga, Baltasar Porcel, Mercè Rodoreda, Joaquim Ruyra o Guillem Viladot. L'hemeroteca aplega 130 títols, 90 dels quals són col·leccions completes.

I l'arxiu, el fons familiar de caràcter literari i musical; l'arxiu personal de Joaquim Molas amb material de treball, com conferències i articles; correspondència particular amb les principals personalitats de la literatura catalana, entre les quals destaquen tres grans figures, Joan Fuster, Salvador Espriu i Mercè Rodoreda, i, finalment, material audiovisual format per més de cent enregistraments.

Gràcies a una subvenció atorgada per la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona s'han catalogat un total de 500 títols de revistes i 4.900 exemplars del fons Joaquim Molas. Són consultables al catàleg propi de la Biblioteca Museu Balaguer (Pasífae) i al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC). Tots els registres, que contenen la descripció de documents del fons de Joaquim Molas, inclouen a l'àrea de notes la seva procedència.

“El resultat ha estat del tot positiu perquè gràcies a aquesta catalogació la important donació de Joaquim Molas pot començar a ser consultada, una de les condicions que ell mateix va demanar”, diu Montserrat Comas.

El percentatge aproximat sobre el total de llibres de la donació suposa la catalogació de més del 20 per cent.

L'eco Balaguer. El 25 d'octubre del 2012, a la Sala de Lectura de la Biblioteca Museu, ressonaven com un eco, evoca Montserrat Comas, les paraules que Víctor Balaguer havia dit el 26 d'octubre de 1884 durant la inauguració de la Fundació que ell havia creat a Vilanova i la Geltrú. “Qui les deia –sense dir-les– però amb el mateix gest, era Joaquim Molas i Batllori. Entre unes i altres, cent vint-i-vuit anys”.

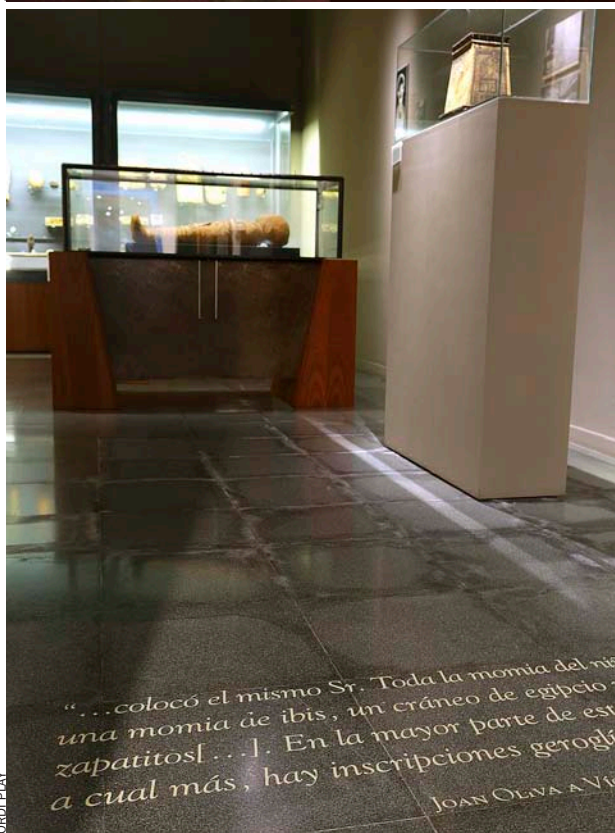
Deia Balaguer, recorda Montserrat Comas: “Amb això us lliuro tota la meva fortuna, tot el que tinc; però us lliuro molt més que la meva fortuna; us lliuro aquests llibres dels quals no tan fàcilment com dels meus béns vaig saber desprendre'm; alguns d'aquests llibres varen ser dels meus pares, d'altres em recorden els tranquils i venturosos dies de la meva infantesa i dels meus estudis, molts conserven a la portada una data commemorativa, la frase d'un home cèlebre, l'autògraf d'un company, d'un literat o d'un personatge a qui he estat lligat per amistat i favors, i no pocs, finalment, tenen un caràcter sagrat per haver format part de biblioteques d'homes il·lustres”.

Digué Molas: “La meva no és una biblioteca de bibliòfil, ni de col·leccionista. És una biblioteca de treball amb totes les seves virtuts i els seus defectes” i reconeixia, com Balaguer, considera Montserrat Comas, el paper en la seva formació de la biblioteca familiar que ha volgut conservar amb respecte i en homenatge als seus avi, pare i germà. Una biblioteca que fou el punt de partida de la seva. Que creixia i prenia forma al ritme dels estudis i gràcies a la qual va poder esquivar les biblioteques públiques i així, a casa, normalment de nit i amb els llibres oberts, escampats, i... subratllats, va poder treballar lliurement i amb gran concentració.

“Vagarejo –hi digué Molas– amb els llibres: ara un, ara l'altre. Fullejo i rellegeixo el marcat que em porta a un altre llibre i així, una tarda sencera, saltant i

JORDI PLAY

JORDI PLAY

JORDI PLAY

JORDI PLAY

La Biblioteca Museu Victor Balaguer exhibeix a la planta baixa els llibres i les obres d'art que el fundador va aplegar al llarg de la seva vida i un rellevant dipòsit de quadres del Museu del Prado.

rememorant antigues lectures i obrint-ne de noves”.

Una biblioteca plena de primeres edicions, petites joies a ulls d'avui, però que, insistia Molas, aleshores eren simples eines de treball.

“En la base de l'acte de reconeixement a Joaquim Molas –diu Montserrat Comas– planava l'evidència que cadascuna de les accions aquí remarcades havia sorgit gràcies a la seva generositat lligada a la imperiosa necessitat de transformar la literatura i el seu estudi. Deixar la biblioteca i arxiu personal posa cara a la generositat i la combinació de totes dues coses i ens transporta indefectiblement al *Surge et ambula* balaguerià que presideix la porta d'accés a la Biblioteca Museu Balaguer. La biblioteca Molas és una ofrena a totes les persones que tinguin la voluntat i la necessitat de continuar reivindicant el debat de les idees mitjançant la lectura i el treball.”

Més que uns filantrops. Tant en el cas de l'escriptor i polític Víctor Balaguer com en el de l'erudit i activista cultural Joaquim Molas ens trobem lluny de la simple generositat d'un filantrop. En el del creador de la biblioteca museu, és la realització física d'un llarg projecte vital per a la construcció política, social i cultural de Catalunya –lliure de la cotilla catòlica, però sense enfrontar-s'hi– com corresponia als seus ideals francmaçònics, materialitzats en el disseny de l'edifici.

L'edifici, el va projectar entre els anys 1882-1884 el mestre d'obres Jeroni Granell, que el va concebre com un temple clàssic, coronat per una cúpula central i amb dues ales simètriques destinades respectivament a Biblioteca i a Museu. Va ésser dels primers edificis públics construïts a Catalunya amb finalitats museístiques. L'estil decoratiu correspon a un període de recerca historicista propi de l'arquitectura europea de finals del XIX, amb repertoris ornamentals neogipcis i neogrecs –és a dir, previs al cristianisme i, per tant, francmaçònics– i amb un resultat estètic eclèctic i impactant, previ a l'esclat del modernisme.

En el cas del patriota Molas, és la materialització d'una tasca cultural històrica que ha de quedar immortalitzada per a la posterioritat però, ahora, ha de servir per avançar en el

Montserrat Comas, directora de la biblioteca, consulta el fons Molas, instal·lat en una sala, integrada al centre, de l'edifici posterior al de la Biblioteca Museu, el que acull l'aula-biblioteca.

coneixement i l'estudi de la literatura catalana dels segles XIX i XX.

L'espai que acull el fons Dr. Molas és l'actual Sala Polivalent de la Casa

Marquès de Castrofuerte situada a la planta baixa de la Casa Marquès de Castrofuerte (C. de Narcís Monturiol, 2), just darrere de l'edifici del museu,

i és on actualment la Biblioteca Víctor Balaguer té la zona de consulta i on s'ubiquen també les oficines del personal tècnic.

Per tal de conservar els fons amb les condicions necessàries la sala s'ha convertit en un magatzem aïllat i amb totes les mesures de seguretat i conservació establertes.

Aula Joaquim Molas. La primera conseqüència del lliurament de la biblioteca i arxiu personal del doctor Molas a la biblioteca de Vilanova i la Geltrú va ser la creació de l'Aula Joaquim Molas de la Biblioteca Museu Balaguer. L'objectiu de l'aula és d'articular les potencialitats de la Biblioteca Museu Balaguer com a centre de recerca que permeti valoritzar l'excel·lent riquesa del fons per al coneixement de la cultura contemporània. La tasca d'aquest organisme és la de preparar, promoure i convocar accions periòdiques vinculades a la cultura contemporània en general, i en particular la literatura catalana dels segles XIX i XX. S'ha constituït amb representants de la Biblioteca Museu Balaguer i també del món universitari: en concret, de representants d'universitats que imparteixin ensenyaments de literatura catalana i que puguin tenir en l'Aula Joaquim Molas un marc d'activitat acadèmica. El primer pas de col·laboració que s'estableix amb la Universitat de Barcelona i la Universitat de Lleida s'ha fet extensiu a d'altres universitats catalanes.

La primera jornada, dedicada a "La catalanística en l'acadèmia global", es va celebrar el 17 de maig de 2013, amb la participació de Molas mateix, i la segona, "Les ciutats i l'espai intel·lectual. Catalunya (1914-1936)", el 23 de maig del 2014. En totes dues jornades van participar les dues universitats que van acollir el mestratge del doctor Molas, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona.

Centre d'instrucció. Amb el llegat Molas, la institució avança en un dels objectius que va inspirar l'acció de Víctor Balaguer i que va ser la que va trobar més dificultats en vida del seu fundador, la de ser un centre d'instrucció, de divulgació del coneixement,

una acadèmia. Encara que la part més didàctica es pugui limitar –si més no, ara com ara– a les anuals sessions de les jornades de l'Aula Joaquim Molas, l'immens material posat a disposició dels estudiosos converteixen la biblioteca de Vilanova i la Geltrú en un centre de recerca filològica indispensable per a tots els historiadors de la literatura dels segles XIX i XX.

Amb el llegat Molas, reviscola l'obra de Víctor Balaguer, no prou ben compresa al final dels seus dies i caiguda en la marginació durant la seva posterioritat, curiosament –o no?–, durant els anys de l'esclat del catalanisme. Quan s'aixecà la Biblioteca Museu Balaguer, recorda Montserrat Comas, el temps del fundador ja havia passat o estava a punt de fer-ho. Quan la mort ja li era propera, escriu al bibliotecari que "Villanueva es, gracias a este instituto, un faro de luz y civilización –dos grands lemes d'esperit francmaçònic– que asoma entre las negruras y egoismos de los catalanistas".

En la tasca de reconstrucció nacional del catalanisme, la de la Mancomunitat, la Biblioteca Museu Víctor Balaguer va ser marginada. En altres paraules, Barcelona es va oblidar de Vilanova i la Geltrú, de manera paral·lela al fet que la figura de Víctor Balaguer desapareixia de l'imaginari literari català. Val a dir, però, diu Montserrat Comas, "i no és secundari", que bona part de la pervivència de la Biblioteca Museu Balaguer és deguda en bona mesura molt més a la reiterada reivindicació de les classes populars, especialment les vilanovines, que no pas als sectors intel·lectuals del primer terç del segle XX.

Potser sense pretendre-ho, el gest del catalanista Joaquim Molas té també un sentit de desgreuge, de desgreuge dels catalanistes –"de Barcelona"–, envers l'acció cultural de Víctor Balaguer, i per això ara es pot dir, amb més raó que mai, que la Biblioteca Museu Víctor Balaguer és un equipament nacional, nacional català.

Lluís Bonada

A la ciutat d'Hèlsinki, poc després de la mort de la seva mare, la Katariina troba entre les seves pertinences un ventall i una carta sense destinatari. Aquestes troballes permeten a l'autora de traslladar una part del relat a la Barcelona de l'any 1935, on la mare va viure una estada breu però emotiva.

El ventall enllaça els personatges d'un passat desconegut per la Katariina amb els del seu present. Alhora, la carta li fa avinent una història d'amor viscuda per la seva mare, interrompuda per les guerres que van assolir l'Europa de mitjan segle XX.

El desencís inicial de la Katariina es transforma en gratitud quan comprova, amb sorpresa, que la seva mare li ha deixat a les mans la comesa de cioure i recomençar la història d'amor inacabada.

El ventall finès
M. Brugués Mitjans

NOVETATS 314
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com